7/2022

ISSN 2010-5460

MAKTAB VA HAYOT

Ilmiy-metodik jurnal

HURMATLI HAMKASBLAR!

MAKTAB VA HAYOT

JURNALIGA 2022 YIL UCHUN OBUNA DAVOM ETMOQDA

2022 yilda "MAKTAB VA HAYOT" jurnalida (ilovasi bilan) turli ilmiy-metodik, didaktik, me'yoriy hamda axborot materiallari quyidagi ruknlarda nashr etiladi:

- Kasb-hunarga yo'naltirish nazariyasi va amaliyoti
- Ta'limda psixologik xizmat
- Amaliy psixologiya
- Oila psixologiyasi
- Defektologiya va tibbiy xizmat
- Inklyuziv ta'lim
- Axborot texnologiyalari
- Texnologiya
- Sog'lom avlod uchun
- Ota-onalar maktabi

Jurnal O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi qoshidagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining qarori bilan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha ilmiy jurnallar ro'yxatiga kiritilgan.

Obuna indeksi: 1019

Tahririyat telefonlari:
tel / faks: 8 (0371) 246-21-02
Web site: http://www.tashxis.uz
E-mail: maktabvahayot@sarkor.uz

7/2022

ISSN 2010-5460

MAKTAB VA HAYOT

Ilmiy-metodik jurnal

HURMATLI HAMKASBLAR!

MAKTAB VA HAYOT

JURNALIGA 2022 YIL UCHUN OBUNA DAVOM ETMOQDA

2022 yilda "MAKTAB VA HAYOT" jurnalida (ilovasi bilan) turli ilmiy-metodik, didaktik, me'yoriy hamda axborot materiallari quyidagi ruknlarda nashr etiladi:

- Kasb-hunarga yo'naltirish nazariyasi va amaliyoti
- Ta'limda psixologik xizmat
- Amaliy psixologiya
- Oila psixologiyasi
- Defektologiya va tibbiy xizmat
- Inklyuziv ta'lim
- Axborot texnologiyalari
- Texnologiya
- Sog'lom avlod uchun
- Ota-onalar maktabi

Jurnal O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi qoshidagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining qarori bilan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha ilmiy jurnallar ro'yxatiga kiritilgan.

Obuna indeksi: 1019

Tahririyat telefonlari:
tel / faks: 8 (0371) 246-21-02
Web site: http://www.tashxis.uz
E-mail: maktabvahayot@sarkor.uz

O‘quvchilarni kasb-hunarga yo‘naltirish va psixologik-pedagogik respublika tashxis markazi YUNISEF xalqaro tashkiloti ko‘magi asosida «Yoshlarni asosiy hayotiy ko‘nikmalarga o‘rgatish» loyihasi bo‘yicha joriy yilning 27–30-sentabr kunlari Qoraqalpog‘iston Respublikasi xalq ta‘limi vazirligi va Toshkent shahar xalq ta‘limi bosh boshqarmasi tasarrufidagi umumta’lim muassasalarining malakali psixologlarini trener sifatida tayyorlash uchun o‘quv seminar o‘tkazildi.

O‘quvchilarni kasb-hunarga yo‘naltirish va psixologik-pedagogik respublika tashxis markazi YUNISEF xalqaro tashkiloti ko‘magi asosida «Yoshlarni asosiy hayotiy ko'nikmalarga o'rgatish» loyihasi bo'yicha joriy yilning 18–21-oktabr kunlari Qoraqalpog‘iston Respublikasi va Toshkent viloyatining umumta’lim muassasalari psixologlari uchun seminar-trening mashg‘ulotlari bo‘lib o‘tdi.

MAKTAB VA HAYOT

№ 7 (171) / 2022

Ilmiy-metodik jurnal

BOSH MUHARRIR

Liliya Gaynutdinova

TAHRIR HAY'ATI

Baxtiyor SAIDOV
G'ayrat SHOUMAROV
Rustem REIMOV
Risboy JO'RAYEV
Shaxnoza XALILOVA
Boris BLYAXER
Iroda ABDULLAYEVA
Ayubxon RADJIYEV
Sharibboy ERGASHEV
Feruza QODIROVA

Mas'ul kotib
Sayyora Alimxodjayeva
Adabiy muharrir
Sayyora Alimxodjayeva
Kompyuterda sahifalovchi va dizayn
Mirtohir Xoliqov

Muallifning fikri har doim ham tahririyat fikriga to'g'ri kelavermaydi. Tahririyat maqolalarning uslubiy xatolarini to'g'rilash va qisqartirish huquqini o'zida saqlab qoladi. Tahririyatga yuborilgan maqolalar egasiga qaytarilmaydi va taqriz qilinmaydi.

Mualliflarning familiyasi, ismi, sharifi ularning pasportlari ma'lumotlariga muvofiq holda yoziladi.

Мнение редакции не всегда совпадает с мнением автора. Редакция оставляет за собой право на стилистическую правку и сокращение статей. Присланные в редакцию рукописи не возвращаются и не рецензируются.

Фамилия и инициалы авторов пишутся согласно данным их паспорта.

Muassislar:
O'quvchilarni kasb-hunarga yo'naltirish va psixologik-pedagogik respublika tashxis markazi
"MAKTAB VA HAYOT" M.CH.J.

Jurnaldan ko'chirib bosilganda "MAKTAB VA HAYOT"dan olindi, deb ko'rsatilishi shart.

Jurnal 2001 yildan chiqa boshlagan.

MANZIL:
100095, Toshкент sh.,
Olmazor t., Ziyo ko'chasi, 6A uy.
Tel: (0371) 246-21-02
E-mail: maktabvahayot@sarkor.uz

OBUNA INDEKSI – 1019

MUNDARIJA

T.K. KOMILOV.
Mamlakatimizda xalq ta'limini moliyalashtirishning asoslari: yutuqlar, muammolar va takliflar 2

SH.N. MUXAMEDOV.
Xalq ta'limi tizimida rahbar va xodimlar faoliyati samaradorligini baholash mezonlarini ishlab chiqish zarurati 5

M.M. JABBOROV.
Tarbiyasi qiyin o'quvchilarning turlari va ularning kelib chiqish sabablari 6

F.R. ABDULLAYEV.
O'quvchilarning o'quv faoliyatini baholashning samarali usullari 11

N.M.MULLABAYEVA.
Maktabda psixologik xavfsiz muhitni shakllantirish bo'yicha psixokorreksion dastur 13

T.Z. XALILOV.
Finlandiya ta'lim tizimini O'zbekistonda joriy etish: muammolar va takliflar 15

R.MUSURMANOV, M.MUSURMONOVA.
Uzluksiz ta'lim tizimida maktab o'qituvchisiga qo'yiladigan zamonaviy kompetensiyalar 18

D.T. GAPUROVA.
Alohida yordamga muhtoj bolalarning ta'lim olish imkoniyatlari 20

SH.E. TOXTIYAROVA.
Inklyuziv ta'lim sharoitida darsni rejalashtirish xususiyatlari 22

N.Z. ABIDOVA, Z.N. LATIBJONOVA.
Tilni egallashning dastlabki bosqichida nutqiy faoliyatda verbal va noverbal muloqotning tavsifnomasi 24

B.A. XOLMO'MINOVA,.
Boshlang'ich sinf o'quvchilarini kasbga yo'naltirish jarayonida kognitiv faoliyatni rivojlantirish 26

N. BO'RIYEVA.
Bolalar ovozining ontogenezda rivojlanishi 28

A.B. MAMATOVA.
O'zbek xalq folklori- inklyuziv ta'lim sharoitida imkoniyati cheklangan bolalar nutqini rivojlantirishning muhim omili 30

D.S. ABDULLAJANOVA.
Maktab boshqaruv kadrlarini samarali tanlashning ijtimoiy-psixologik omillari 31

М.Х. КАРАМЯН.
Мотивационные детерминанты здорового поведения в подростковом и юношеском возрасте 33

N.E. ERGASHEVA.
Oilada va maktabda kitobxonlik vositasi orqali o'quvchilar ma'naviyatini shakllantirish 35

N.YA. QURBONOV.
Umumiyo'rta ta'lim maktab o'qituvchisida ijodkorlik kompetensiyasini rivojlantirish 37

O.Y. BOZOROV,.
Logoped - defektologlarning metodik kompetentligini rivojlantirishning pedagogik-psixologik xususiyatlari 39

L.A. SULTONOVA.
Ta'limda maktab direktorlarining boshqaruv faoliyatini tashkil etish masalalari 41

S.S. SAYDALIYEV, F.S. RASULOVA.
Davlat standarti asosida chizmalarni taxt qilish 42

Д.Н. МАРАСУЛОВА.
Аутентичные видеоматериалы на уроках иностранного языка 45

F.QODIROVA, S.MO'MINOV.
Inklyuziv ta'limda pedagog xodimlar faoliyati va ota- onalar bilan hamkorlik 47

Таким образом, можно сделать вывод, что работа с видеоматериалами в целом позитивно влияет не только на развитие аудиовизуальной компетенции учащихся, но и на улучшение навыков говорения, на развитие когнитивной деятельности, а также социально необходимых умений взаимодействия в коллективе. Основой для успешной работы является грамотная организация последовательной, поэтапной работы, умение предвидеть и вовремя снять потенциальные барьеры восприятия, а также обучение осознанному подходу к выполнению поставленных задач.

Литература

1. Батуринец Е. О. Изучение английского языка посредством медиаматериалов // Научно-методический электронный журнал «Концепт». – 2017. – Т. 39. – С. 2351–2355. [Электронный ресурс]. – URL: http://ekoncept.ru/2017/970797.html.

2. Кароматова З.Ф. Инновационные технологии в преподавании и изучении английского языка // Достижения науки и образования. – 2017. – № 4(17). – С. 63-65.

3. Носонович Е.В., Мильруд Р.П. Критерии содержательной аутентичности учебного текста // Иностранные языки в школе. – 1999. – № 2. – С. 6-12.

4. Кричевская К. С. Прагматические материалы, знакомящие учеников с культурой и средой обитания жителей страны изучаемого языка // Иностранные языки в школе. – 1996. – № 1 –. С. 13-17.

5. Чикунова А. Е., Сергеева Н. Н. Аутентичные видеоматериалы как средство развития социокультурной компетенции студентов экономических специальностей. – 2011. – С.147-157.

6. Чукавина В.С. Использование аутентичных видеоматериалов в домашнем обучении иностранному языку детей-инофонов. Выпускная квалификационная работа (магистерская диссертация).— Екатеринбург, 2020. — С.95.

INKLYUZIV TA'LIMDA PEDAGOG XODIMLAR FAOLIYATI VA OTA- ONALAR BILAN HAMKORLIK

F.Qodirova, Toshkent viloyati Chirchiq davlat pedagogika universiteti proffessori(DCs), p.f.d.
S.Mo'minov, Respublika tashxis marazi Inklyuziv ta'lim laboratoriyasi bo'limi metodisti, 2 kurs magistratura bochqichi talabasi

В данной статье рассмотрены вопросы деятельности педагогов и сотрудничество с родителями в инклюзивном образовании.
Ключевые слова и понятия: инклюзивное образование, особые образовательные потребности, семья, сотрудничество, родители.

This article discusses the activities of teachers and cooperation with parents in inclusive education.
Key words and concepts: inclusive education, special educational needs, family, cooperation, parents.

Alohida ta'lim ehtiyojli o'quvchilarning oilalari bilan ishlashning asosiy maqsadi barcha oila a'zolarining (jismoniy, ijtimoiy, ma'naviy, axloqiy, intellektual) shaxsiy rivojlanishi uchun qulay shart-sharoitlar yaratish, har tomonlama ijtimoiy va psixologik yordam ko'rsatish, shuningdek, bolani va uni himoya qilish, turli omillarning bolaning rivojlanishiga salbiy ta'siridan himoya qilish.

Inklyuziv boshlang'ich sinf o'qituvchisi har doim alohida ta'lim ehtiyojli o'quvchilar va ularning ota-onalari bilan muloqotda bo'lishadi. Ushbu muloqot uchun ba'zi tavsiyalar kerak bo'ladi:

- ota-onalar bilan muloqot o'rnatish jarayonida sof adabiy tilda (samimiy) ochiq va muntazam ravishda muloqot qilish;
- ota-onalarni ta'lim jarayonida qanday qilib ishtirok etishlari mumkinligini tushuntirish, ya'ni maktabga har qanday vaqti kelib ta'lim jarayonini kuzatib borishi, farzandini dars jarayonidagi ishtirokini kuzatishi mumkin;
- ota-onalarga bolaning milliy ta'lim dasturida qanday va qay darajada ishtirok etishini o'rgatish (asosan yakka mashg'ulotlarda);
- ota-onalarga tarbiya dasturlari va qo'llab-quvvatlash guruhlariga kirish huquqini berish (sinf va maktab yig'ilishida qatnashishini ta'minlash va ularni jalb qilish);
-ota-onalar bilan aloqa bog'lash, ya'ni telefon yoki yozma aloqa bog'lash, ularni qo'llab-quvvatlash, guruh yig'ilishlari to'g'risida xabardor qilish;
- qo'llab-quvvatlash guruhi yig'ilishlarida muhokama qilinadigan va ishtirok etadigan mavzular bo'yicha ota-onalarga maslahatlar berish;
- yig'ilish oldidan ota-onalarga tanishish uchun maqsad va vazifalarning taxminiy loyihasini yuborish;
- maktab vakili ota-onalarni kutib olishi, ularni konferensiya zaliga olib borishi va mavzu yuzasidan tanishtirishi kerak;
- ota-onalarning jamoa yig'ilishida qulay bo'lishini ta'minlash (zerikarli va ota-onalar tushunmaydigan bo'lmasligi kerak);

Ota-onani hamkorlikka jalb qilishning afzalliklari esa:

- ta'lim jarayoniga qamrab olingan kunga qadar o'quvchi hayotining tarixini yetkazib berish;

- o‘quvchi haqidagi muhim tibbiy ma’lumotlarni taqdim etishi mumkin;

- vaqt o‘tishi bilan dasturlashning uzluksizligini ta’minlashga yordam berishi mumkin;

- bolaning uyga va jamiyatga bo‘lgan qiziqish va intilishlari, hayotiy ko‘nikmalarga oid muhim ma’lumotlarga ega bo‘lish;

- maqsad va samarali strategiyalarni ishlab chiqishda yordam berish;

- uy sharoitida bolaning shaxsiy mahoratini mashq qildirish, ularni mustahkamlash, umumlashtirish va saqlash uchun imkoniyatlarni taqdim etish.

Oila bilan uyushgan hamkorlik jarayoni quyidagilarni o‘z ichiga oladi:

- oilaning yashash sharoitlarini o‘rganish;

- oilaning umumiy muammolari va xususiyatlari va boshqalardan farqini aniqlash;

- oilaning maqsadlari va umidlarini aniqlashtirish;

- javob berish shakllarini kuzatish (ular jim, gapirishadi, janjallashishadi, o‘zini tajovuzkor tutishadi, ishonmaydilar va hokazo);

- oilaning o‘tmishini o‘rganish;

- oila a’zolarining shaxsiy xususiyatlarini o‘rganish.

Oila bilan hamkorlikning ahamiyatini oshirish:

- oilada, ota-ona, buvi, bobo, aka, uka va qarindoshlari bilan birgalikda yashash, ular haqida ma’lumotga ega bo‘lishiga tayyorlash;

- oiladagi munosabatlar, muomala madaniyatini bilishi;

- mahalla, mahalladagi bolalar bilan yaqindan muloqotda bo‘la olishga tayyorlab borish;

- oilaviy marosimlar, tantanalar haqida tushuncha berib borish, ishtirok etishlari uchun sharoit yaratish;

- har bir bola barcha oila a’zolari qatori oilasining ajralmas, kerakli a’zo ekanligini his qildirsh.

Imkoniyati cheklangan har bir bolaning inklyuziv ta’lim olishga bo‘lgan huquqini ta’minlashga qaratilgan chora-tadbirlar ishlab chiqilgan. Ta’lim jarayoni uchun zarur bo‘lgan mebel, texnik vositalar bilan jihozlangan sinf xonalari (audio, video, multimediya o‘quv materniali, kompyuter texnikasi, ko‘rgazmali va tarqatma materiallar) bilan jihozlanishi ko‘zda tutilgan.

Ota onalar uchun eslatma!

Har bir ota-ona yuqoridagi qabul qilingan qonun, qaror va buyruqlarni o‘rgangan holda o‘zini va alohida ehtiyojli farzandlarini o‘z vaqtida himoya qilish va qonuniy huqularini amalga oshirilishini o‘z vaqtida talab qilish imkoniyatiga ega bo‘lishi lozim. Quyidagi xalqaro qabul qilingan inklyuziv ta’lim tamoyillari har bir bolaning bolalik huquqini himoyalashga qaratilgan. Agar alohida ta’limga ehtiyoji bo‘lgan o‘quvchini tashxisi yengillashib yaxshi natijalar ko‘rsatsa maktab-internatidan inklyuziv sharoitda ta’lim olishi uchun maktabga o‘tkazish mumkin bo‘ladi.

Inklyuziv ta’lim jarayonida o‘qituvchi, o‘qituvchi-defektolog va oilaning hamkorligidan kutilayotgan natijalar:

- maktabdan kattalar hayotiga o‘tishda (ijtimoiy hayotga kirishda);

- ishga joylashish imkoniyatlarida (nogironlik darajasiga qarab to‘g‘ri kasb-hunarga yo‘naltirish;

- o‘quvching shaxsiy qiziqishlarini eshitish va inobatga olishda;

- maktabni tugatgandan keyingi hayotida turar joy masalasida;

- alohida ehtiyojli bolalarni harakatlanishidagi kunlik ehtiyojlarini qondirish uchun transport vositalarida harakatlanish tartibini singdirish;

- tibbiy yordamdan qanday foydalanish uchun;

- keyingi ta’lim (oliy ta’lim, kollej) haqida ma’lumot berishda;

- jamoaviy dam olish va bo‘sh vaqtini samarali o‘tkazish imkoniyatlaridan foydalanishda;

oilaviy va do‘stona munosabatlarni yo‘lga qo‘yish uchun;

vasiylik va mustaqil hayot uchun ko‘nikmalarni shakllantirishda.

Adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalarga ta’lim-tarbiya berish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida” gi 2020-yil 13-oktyabrdagi PQ-4860-son qarori.

2. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 12-oktyabr “Alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalarga ta’lim berishga oid normativ-huquqiy hujjatlarni tasdiqlash to‘g‘risida”gi №-638-sonli qarori.

3. “Dakarskie ramki deystviy”- Senegal, 2000-yil 26-28-aprel.

4. “Inklyuziv ta’limning dolzarb masalalari: muammo va ularning yechimlari” mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy konfyerensiya materiallari to‘plami. “Lesson-Press” nashriyoti, Toshkent-2021.

10. www.ziyonet.uz

11. www.pedagog.uz.

O‘zbekiston matbuot va axborot agentligining 2016-yil 27-apreldagi
0037-sonli guvohnomasi bilan ro‘yxatga olingan.
Nashriyot hisob tabog‘i 5,11.
Bosmaxona manzili: “POYTAXT EXCLUSIVE” M.Ch.J.
Toshkent shahar, Navoiy ko‘chasi, 30. Buyurtma №00-00
Bosishga ruxsat etildi 00.10.2022. Formati 60x84, 1/8.
Shartli hisob tabog‘i 5,5. Adadi 416 nusxada.